

bijenteelt

verschijnt maandelijks • jaargang 1 • okt. 1965 - 10

**maandblad van de bijenhoudersbonden a.b.t.b., i.l.t.b. en n.c.b.
en de vereniging tot bevordering der bijenteelt in nederland**

BOEKEN OVER BIJEN

Statuten, huishoudelijk reglement en uniform afdelingsreglement, franco per stuk f 0,25

Groot vel kunstdrukpapier met foto's betreffende het leven der bijen, met beschrijving, franco per stuk f 0,60

Index Maandschrift 1898—1949, zo lang de voorraad strekt, per stuk franco f 4,—

Dr. H. W. de Boer: „De samenstellingen de eigenschappen van in Nederland gewonnen honing” (overdruk), 28 blz., per stuk franco . . f 1,—

Prof. Dr. J. de Wilde: „Veredeling van de Honingbij met behulp van kunstmatige inseminatie” (overdruk), 16 blz. geïll. per stuk franco f 1,—

Donateurskaarten voor afdelingen per stuk f 0,05

R. P. Groenveld: Het Grote Bijenboek. Een betrouwbare handleiding, zo volledig en zo eenvoudig, dat zowel de geroutineerde imker als de beginnende zich daarmee volledig kan oriënteren f 13,90

v. d. Belt: Bijenteelt. Een boekje voor zelfstudie en voor gebruik bij cursussen f 2,25

v. d. Belt: De Dierenvriend (Bijen). Een boekje voor jongens en meisjes over bijen f 1,90

Cancrinus: Bijenteelt. Een boekje, speciaal voor imkers in de zandstreken f 1,75

Siebering: Hoofdzaken der bijenteelt. Een korte handleiding ten gebruike bij cursussen f 0,95

Wigersma: Koninginnenteelt. Een boekje uit de praktijk en voor de praktijk f 1,50

Crompton: Een korf vol bijen. Levendig en onderhoudend boek over bijen f 7,90

Goede dingen

BIJENHUIS WAGENINGEN

TELEFOON 0 8370 - 2863 — GIRO 823276

HONING OOGSTEN

170. Honingslinger, 3 raams, met wormwielaandrijving, vrijloop, rem, aftapkraan en stevig ijzeren onderstel . . f 185,—

171. Honingslinger, 4 raams, constructie en afw. als voor . f 195,—

172. Honingslinger, 2 raams, als boven, echter zonder onderstel (tafelslinger) f 145,—

173. Drijfwerk voor honingslinger f 41,—

174. Handkolbtoestel, voor het lossen van heidehoning . . f 32,—

175. Heidehoningborstel, groot model f 7,70

176. Ontzegelvork, het gemakkelijkste ontzegelgereedschap . f 5,—

177. Ontzegelmes, groot model . f 6,—

178. Ontzegeltablet, met drupbak (voorkomt honingverlies bij het ontzegelen) f 25,—

179. Honingzeef, dubbel met hengsels, Ø 16 cm f 9,20

180. Honingzeef, dubbel met hengsels, Ø 22 cm f 11,80

181. Honingzeef, dubbel met beugel, Ø 16 cm f 9,20

182. Honingzeef, dubbel met beugel, Ø 22 cm f 11,80

183. Kaasdoek voor het zeven van honing, 75 x 75 cm . . . f 1,10

184. Aftapkraan f 10,—

HONING VERPAKKEN

190. Honingflacons, 450 grams, met schroefdop en inlage, verpakt in stevige cartonnen doos van 24 stuks, (prijs met inbegrip van de doos) per stuk f 0,20

191. Honingflacon, 250 grams, met schroefdop en inlage, verpakt in stevige cartonnen doos van 24 stuks, (prijs met inbegrip van de doos) per stuk f 0,18

192. Honingbokaal, 450 grams, met schroefdop en inlage, verpakt in stevige cartonnen doos van 24 stuks, (prijs met inbegrip van de doos) per stuk f 0,32

▶ Honingflacons, 450 grams, met plastic dop in doos van 24 stuks, inclusief doos per stuk (tijdelijk) f 0,17

N.V. Honingzemerij „Het Zuiden”, Boxtel - Tel. 04106-2306, Postbus 2

BIJENTEELT

Maandblad van de Bijenhoudersbond van de L.L.T.B., de Bijenhoudersbond van de N.C.B., de Imkersbond van de A.B.T.B. en de Vereniging tot bevordering der Bijenteelt in Nederland.

*

Redactie:

P. A. M. van Dongen, Ravelijn 4, Steenberg en R. P. Groenveld, Bijenhuis, Wageningen (eindredacteur).

*

Redactiecommissie:

W. Assink, Enschede; J. Beyer, Heerlen; P. L. Lammers, Oss en H. G. Maagendans, Arnhem.

*

Adviseur:

De rijksbijenteeltconsulent

*

Advertenties en Speurbijtjes:

N.V. Van Mastrigt en Verhoeven, Oude Kraan 16, Arnhem.

*

Verscheidendag:

De eerste woensdag van de maand.

*

Inzending kopij:

Vóór de 10e der maand.

Nieuwe leden, adreswijzigingen, abonnements, bestuurszaken enz.:

Voor de A.B.T.B.:

Imkersbond A.B.T.B.,
Postbus 129, Arnhem.

Voor de L.L.T.B.:

Bijenhoudersbond L.L.T.B.,
Klompstraat 21, Heerlen.

Voor de N.C.B.:

Bijenhoudersbond N.C.B.,
Spoorlaan 50, Tilburg.

Voor de Vereniging tot

Bevordering der Bijenteelt:
Bijenhuis, Wageningen.

Practische actualiteiten

Als dit nummer bij u in de bus valt, zijn de bijen bij de meeste imkers reeds in rust gegaan en wordt de balans opgemaakt.

De inwintering is klaar. Op mooie dagen wordt er nog gevlogen op late stuifmeelleveranciers. Hoogstens kan dit dienen om de reeds slinkende voorraad wat op peil te houden of het sterk gekrompen broednest nog wat aan te houden. Het verzamelde stuifmeel echter is in deze periode bijzonder nuttig.

Late activiteit

Deze vindt men o.a. nog langs de West-Brabantse en Zeeuwse kusten.

Honderden volken staan langs de dijken opgesteld. Soms tot half oktober bevliegen de bijen de zeeaster met een ijver, alsof het koolzaad in de Flevo was. Zelfs bij lage temperaturen verzamelen ze grote hoeveelheden honing van deze late bloeier.

In de (slechts) twee jaren ervaring, die ik met deze dracht opdeed, is me opgevallen, dat de bijen zo laat zéér actief blijven. De verzamelde honing bedraagt van zwakke volken soms nog 20 pond en enorme hoeveelheden stuifmeel worden aangesleept. Het verlies van bijen is gering en het broednest bestond in beide jaren op 1 oktober nog uit drie tot vijf flinke ramen. De invloed op noseema schijnt bijzonder gunstig.

Snel handelen

Een gevaarlijk punt is het inwinteren na deze late dracht. Er moet bij thuiskomst snel gehandeld worden. De te slingeren ramen en honingkamers vlug slingeren en direct de benodigde hoeveelheid suikerstroop toedienen, liefst warm en dik. Zeeasterhoning schijnt minder geschikt voor inwintering, hoewel ik uit eigen ervaring en uit informatie daar niets van heb gemerkt.

Ramen uit het broednest kan

men beter niet in de slinger stoppen. Door het bijvoeren van suiker worden eventuele nadelen toch opgeheven. Door de eigenaardige geur is deze honing niet door iedereen gewild, terwijl sommige er wild op zijn.

Actieve pauze

Voor allen breekt er nu een pauze aan van enkele maanden. De imker kan echter niet op zijn lauweren rusten, vóór dat alle werk aan de kant is. Voerbakken afnemen en schoonmaken is wel een van de meest noodzakelijke werkzaamheden. De ramen uit de onderbak kan men het best droog opbergen en men hoeft zelfs geen klimramen te laten hangen. Aan overwinteren op twee bakken, waarbij de bijen in de bovenbak vertoeven, gaf ik eerder al de voorkeur.

Van sluitraampjes en blokken heb ik nooit méér dan een veilig gevoel ondervonden. Ze beïnvloeden de temperatuur, noch de vochtigheid. Nuttig is wel alle tocht in de kast te vermijden. Van boven en langs de zijwand moeten de kasten goed zijn afgesloten. Een bovenvliegkat schijnt het schimmelen van de raten tegen te gaan. Men kan echter niet zomaar van een beneden-op een bovenvliegkat overgaan en twee vlieggaten geven veel trek. Wanneer men zorgt, dat buiten het volk geen ramen in de kast aanwezig zijn, zal het schimmelen best meevallen. Daartoe moet

ook het vlieggat over de gehele breedte van de kast open blijven.

Indringers en onruststokers

Deze moeten van nu af aan buiten gehouden worden. Heeft men goed sluitende kasten, die een vliegspleet van niet meer dan 7 mm bezitten, dan worden alle bijenverslindende spitsmuizen en honingsnoepende veld- en huismuizen automatisch buiten gehouden.

Heeft men kasten met een te wijde vliegspleet, dan kan men met een latje of een reep moerrooster de gewenste breedte bereiken.

Huisdieren horen in de winter in de bijenstal niet thuis. Met het spannen van een nylon vogelnet (in alle winkels voor land- en tuinbouwbenodigdheden verkrijgbaar) kan men goedkoop de gehele voorkant van de stal afsluiten. Indien men boven en langs de grond een drooglijnendraad spant, kan men het net als een gordijn in een oogwenk voor de stal schuiven. Men blijft dan verschoond van alle ongewenste indringers. Ook tegen mezen is dit een afdoende bescherming. Wie niet over een stal beschikt kan het net eenvoudig over de kasten hangen en aan de hoeken vastzetten. Voor enkele guldens is men dan verzekerd van volstrekte rust.

Opbergen materialen

Alle materialen kunnen nu het best droog worden opgeborgen. Kast, roosters, bakken, reisramen e.d. kunnen zelfs beter reeds schoongemaakt worden tegen het volgende seizoen. Bij koud weer laat de propolis zich gemakkelijk afkrabben of afkloppen, zonder dat er chemische middelen worden gebruikt. Wat stuk is, kan beter nu reeds worden gerepareerd. De ramen moeten motvrij worden opgeborgen. Imkerglobol, paradichloorbenzol, ijsazijn en zwaveldioxyd zijn daartoe de

gebruikelijke middelen. De beide eerste verjagen de motten of houden ze op afstand, de beide laatste doden de motten en haar larven en eieren. (Denk er wel om, dat Globol ook een insectenverdelgingsmiddel kan zijn. Dit mag dus

W. v. t. Land koopt à
contant tegen de hoogste
prijzen ruwe en zuivere
was, ruwe en zuivere
honing. Tevens het adres
voor uw imkersartikelen.
HONINGZEMERIJ
Tel. 2607 — Barneveld

in geen geval worden gebruikt.)

Slechte ramen kunnen beter nu worden uitgeklopt en de was verkocht. De draden kunnen daarbij mogelijk worden gespaard. Nieuwe draden kunnen nu reeds worden getrokken. Het spannen kan beter gebeuren, vlak voordat de kunst- raat wordt ingesmolten. Ijsazijn moet onverdund worden gebruikt, daar anders de metalen delen worden aangetast.

De slinger

Deze mag nu wel een extra beurt hebben. Vooral degenen, die in de zomermaanden het schoonmaken aan de bijen overlaten, of de honing lang in de slinger laten, doen er goed aan hem nu een grondige beurt te geven. Geheel demonteren, roestvrij maken en het smeren van de draaiende delen hoort wel eens in het jaar te gebeuren. Het conserveren van gemakkelijk roestende delen kan nu goed plaatsvinden. Eenvoudig verven met menie, waarover aluminium- of andere verf is over het algemeen gebruikelijk. Ook kan men gebruik maken van spuitbusjes, waarin zich een soort plastic bevindt. Op Ambrosiushoeve bestrijkt men de slinger eenvoudig met vloeibaar gemaakte was. Men heeft dan zeker niet te vrezen, dat giftige of rui-

kende bestanddelen in de honing komen. Misschien wilt u verbeteringen aanbrengen aan slecht functionerende onderdelen. Daarmee moet u niet beginnen, vlak voor er geslingerd moet worden. Spoedig zullen aanwijzingen voor een radiale slinger volgen.

Bollentijd

Vergeet niet, dat oktober bollentijd is. Nu gaan dus de gewenste bollen en bolletjes de grond in. Ontzaggelijk veel plezier kan men beleven van Crocus, Narcis en andere voorjaarsbloeiers. Op een kleine oppervlakte kan men een groot aantal planten, die later weer plaats kunnen maken voor zomerbloeiers. Op deze wijze profiteert men tweemaal van dezelfde oppervlakte. Het is beslist niet nodig daarvoor de duurste en grootste bollen te kopen. De bollen „voor verwildering” zijn dikwijls het meest doelmatig. Het afdekken van de bollen tegen vorst kan in kleine besloten tuintjes dikwijls beter achterwege blijven. Ze komen later boven de grond en kunnen, vooral als het dek wat te zwaar is, gemakkelijk rotten. Het afgefallen blad is meestal wel voldoende om ze tegen een strenge winter te beschermen.

In gazons zijn Crocussen bijzonder leuk, maar meestal gaan ze door het vroeg maaien niet lang mee. Bollen moet men niet planten op natte lage plaatsen. De geplante bollen kan men rustig na de bloei in de grond laten zitten. Ze zijn dan in het voorjaar iets vroeger. Het spitten van de grond moet dan achterwege blijven of heel ondiep geschieden. Het best kan men daarvoor een riek gebruiken. De bollen worden dan vrijwel niet beschadigd. Worden ze eens een keer op hun kop gezet, dan weten ze zelf wel weer welke kant ze op moeten om boven te komen. Na enkele jaren kan men de grootste pollen in de zomer

rooien, drogen en in oktober opnieuw verspreid uitplanten.

Herfstdracht

De voorziening van stuifmeel moet zolang als mogelijk is doorgaan in het najaar. Wij willen u niet vermoeien met

de opsomming van een groot aantal herfstbloeiërs. Kijkt u in uw omgeving eens rond naar wat er zoal bloeit en wat door de bijen druk bevlogen wordt. De Herfstasters, Gaillardia's en Rudbeckia's houden het wel het langst vol, zelfs nog nadat nachtvorsten alle andere bloei-

ers geveld hebben. Zorg, dat volgend najaar ook uw tuin met dergelijke planten getooid is. Deze planten zijn gemakkelijk te vermeerderen, door er eenvoudig een stuk af te steken. De meeste hobbytuinders zijn graag bereid u een verzameling te verschaffen. Pam.

Het mysterie Nosema

Ir. J. Mommsers.

(Proefbijenstand Ambrosiushoeve.)

In 1957 werden door mij de resultaten gepubliceerd van proeven, die genomen werden op de Proefbijenstand Ambrosiushoeve, met de geneesmiddelen Fumidil B en Nosemack tegen Nosema. (1, 1a en 1b; daar ook verdere literatuur).

Het besmettingspercentage in de bijenvolken werd door beide geneesmiddelen tijdelijk onderdrukt, maar van een afdoende bestrijding van de ziekte was geen sprake. De resultaten, per volk bezien, liepen zeer sterk uiteen.

Ook buitenlandse onderzoekers vermelden zeer verschillende resultaten. Zo vermeldt Bailey 1955 (2), dat het resultaat met het voeren van fumagiline niet zo goed was als het jaar tevoren. Cmelja (3) zegt dat het resultaat van behandeling met Fumidil B beter is naarmate de gehele verzorging van de bijen beter is. Ellis & Wilson (4) betwifelen of het mogelijk is door voeren van geneesmiddelen Nosema uit te roeien en Goetze en Zeuttschel (5) berichten, dat geen uitroeien van de ziekte werd bereikt door het voeren met geneesmiddelen. Daarnaast komen ook veel gunstige publicaties voor met gunstige resultaten (6). Onze proeven werden daarom later voortgezet.

In het najaar van 1962 werd een groot aantal bijenvolken gevoerd met Fumidil B, een grote groep bleef onbehandeld. De winter 1962-1963 was zeer langdurig en streng, zodat over geheel Nederland zeer veel volken te gronde gingen. Helaas was het niet mogelijk in het najaar van 1962 van alle bijenvolken het besmettingspercentage met Nosema vast te stellen. In het voorjaar van 1963 gebeurde dit wel.

Bij de met Fumidil behandelde volken was het besmettingspercentage 13 en bij de onbehandelde 26,4. Het percentage dode volken was bij de onbehandelde volken ook dubbel zo groot. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat het percentage dode volken bij de onbehandelde groep zeer ongunstig werd beïnvloed, doordat in deze groep ook de rasvolken stonden.

De volkssterkte liep na de eerste controle in begin april nog sterk achteruit, vooral bij de volken met een hoog besmettingspercentage. De resultaten in

deze zeer abnormale winter waren zodanig gunstig, dat de proeven in 1963 werden voortgezet. Hiertoe werd van alle volken in het najaar een monster genomen. Van ieder monster werden 31 bijen op Nosema onderzocht en zo het percentage besmette bijen per volk bepaald. Volgens Linder (7) geeft dit de zekerheid dat in 80% van de onderzochte monsters een 5% besmetting nog gevonden wordt.

Tevens werd zo laat mogelijk in het seizoen, toen de bijen al door de lage temperatuur tot trosvorming overgingen, het aantal door het volk bezette raten genoteerd.

In het voorjaar van 1964 werden weer monsters genomen en werd weer het besmettingspercentage bepaald. Op 10 maart, bij lage temperatuur, werd het aantal door de bijen bezette raten genoteerd. Dit werd herhaald op 20 april, bij een aanmerkelijk hogere temperatuur. Ofschoon daardoor geen zuivere vergelijking op deze twee data mogelijk is, was het toch van belang te weten hoe de volkssterkte zich ontwikkeld had (in positieve of negatieve zin).

De toediening van geneesmiddelen in 1963-1964

In het najaar van 1963 kregen 104 volken in spaarkasten Fumidil B toegediend, zoals in de gebruiksaanwijzing vermeld. 14 Volken in spaarkasten kregen, eveneens volgens gebruiksaanwijzing, Nosemack. Als controle dienden 54 volken in fruitteeltkasten. Deze kregen wel suikerwater toegediend op dezelfde data en dezelfde hoeveelheid als de proefvolken, echter zonder geneesmiddel.

Toen met het voeren begonnen werd, waren de resultaten van het onderzoek naar het besmettingspercentage nog niet bekend, zodat volkomen willekeurig de volken, die Nosemack of Fumidil B kregen, werden gekozen.

De gemiddelde besmetting in het najaar van 1963 en het voorjaar van 1964, alsmede de gemiddelde toe- of afname staan samengevat in tabel 1.

Tabel 1.

	naj. '63	voorj. '64	toe-/afn.
Onbeh.	16.5	26.—	+ 9.5
Fumidil B	5.4	21.4	+16.—
Nosemack	17.9	14.—	— 3.9

Gemiddeld percentage Nosema-besmetting in de bijenvolken.

Uit deze tabel kan men zien dat alleen bij de met Nosemack gevoerde volken een afname van de besmetting plaats vond.

De besmetting werd minder bij 35.19% van de controle-volken, bij 13.46% van de Fumidil B-volken en bij 64.29% van de Nosemack-volken. De besmetting nam toe bij 59.26% van de controle-, 66.35% van de Fumidil B- en 28.57% van de Nosemack-volken.

Gelijk gebleven was de besmetting bij 5.55% van de controle-, 20.19% van de Fumidil B- en 7.14% van de Nosemack-volken.

Daarnaast is echter ook duidelijk dat, ofschoon de volken willekeurig genomen waren, het uitgangsmateriaal zeer verschillend besmet was.

Het belang van de voorgeschiedenis van de volken in verband met Nosema-besmetting

Nu dringt zich vanzelfsprekend de vraag op waarom deze verschillen in besmetting op één bijenstand optreden. De volken werden alle hetzelfde behandeld. Het enige in het ooglopende verschil was, dat met een groot aantal volken gereisd werd naar de zomerdracht en wel naar twee verschillende plaatsen, eenvoudigheidshalve aangeduid als standplaats A en B. De fruitteeltkasten bleven op de thuisstand.

Een ander verschil kon nog zijn dat een gedeelte van de volken hoofdvolken waren en een gedeelte kunstzwermen (vegers). Met deze vegers werd niet gereisd. Ze werden op de thuisstand zo nodig gevoerd met suikerwater.

De gegevens over de verschillende groepen zijn samengevat in tabel 2.

Tabel 2.

Standplaats	% Nosema			volkssterkte (gemiddeld aantal bezette raten)					
	Herfst 1963	voorjaar 1964	toename	Herfst 1963	10-3-'64	afname	20-4-'64	afname	totale afname
A (S)	3.—	14.7	+11.7	7.7	6.4	-1.3	6.—	-0.4	-1.7
B (S)	1.5	33.2	+31.7	6.6	4.9	-1.7	4.25	-0.65	-2.35
Ambr.									
Hoeve (S)	3.7	19.6	+15.9	7.—	5.5	-1.5	5.—	-0.5	-2.—
vegers (S)	12.9	19.—	+ 6.1	6.9	5.4	-1.5	4.9	-0.5	-2.—
Ambr.									
Hoeve (F)	19.—	28.2	+ 9.2	5.7			4.2		-1.5
vegers (F)	12.6	22.7	+ 9.9	6.—			4.1		-1.9

Gemiddeld percentage Nosema-besmetting en gemiddelde volkssterkte uitgesplitst naar standplaats en naar hoofdvolken en vegers in spaarkasten (S) en fruitteeltkasten (F). Al deze volken werden in het najaar van 1963 met geneesmiddel behandeld.

Bij bestudering van deze tabel vallen verschillende dingen op: Op de eerste plaats, dat bij de hoogste besmetting in het voorjaar, de afname van de volkssterkte het grootst is. (Bij de fruitteeltkast moet men bedenken dat de ramen onge-

veer 1½ maal de grootte van een simplexraam hebben.)

Een tweede zeer opvallend verschil is de toename van de besmetting in de volken, die in 1963 op de reisstanden A en B hebben gestaan. Op de standplaats A hadden de bijen het goed gedaan en was een behoorlijke hoeveelheid honing geoogst, op de standplaats B was de honingopbrengst gering. De volken, die op de thuisstand bleven staan hadden een gròtere toename van de besmetting dan bij die van stand A; echter een kleinere dan bij stand B. De dracht op de Proefbijenstand is in de zomer, door het grote aantal volken, slechts

gering. Door tijdig te voeren worden de bijen echter in een zo goed mogelijke conditie gehouden.

Op de derde plaats zou ik de aandacht willen vestigen op de besmettingspercentages bij de vegers. Ofschoon deze gemaakt werden van de spaarkast-hoofdvolken, die een percentage besmetting hadden van gemiddeld 2,7 was de besmetting in het najaar reeds 12,9%. Bij de fruitteeltkasten was de besmetting van de vegers echter minder dan van de hoofdvolken. Een verklaring hiervoor kan ik niet geven. Wel is merkwaardig dat de toename van de besmetting gedurende de winter veel minder was dan bij de hoofdvolken. De vegers werden gemaakt in nieuwe kasten en gehuisvest op 1 à 2 uitgebouwde raten, die in de winter ontsmet waren met ijszijn, aangevuld met kunst-raat.

De invloed van drijfvoeren bij verschillende nosema-besmettingen

In aansluiting op deze proeven met geneesmiddelen tegen nosema werd een proef opgezet waarbij een aantal volken gedrijfvoerd werd en een aantal niet. De volken kregen eind maart en begin april resp. 3 en 2 suikeroplossing 1 : 1. De controle-volken uiteraard niets. Over het geheel genomen was er weinig verschil tussen de volken die drijfvoer gehad hadden en de controles. De controle had plaats eind april.

In verband met dit artikel is het echter interessant te zien hoe de volken op drijfvoeren reageren naarmate ze ernstiger met nosema zijn besmet. Daartoe werden groepen gemaakt waarin de volken met 0-10%, met 10-25%, met 25-50% en met meer dan 50% besmetting werden samengevoegd. Zie tabel 3.

Tabel 3.

niet gevoerd				gevoerd		
Nosema-besmetting	aantal volken	toe-/afname bijen	toe-/afname broed	aantal volken	toe-/afname bijen	toe-/afname broed
0—10%	42	—0.2	+1.81	12	+0.37	+2.16
10—25%	13	—1.—	+1.84	12	—0.16	+1.50
25—50%	5	+0.20	+1.40	8	—1.—	+1.—
> 50%	—	—.—	—	9	—1.72	+1.—

Hieruit is duidelijk te zien, dat bij de volken met het laagste besmettingspercentage het drijfvoeren wel enig nuttig effect heeft gehad. Het is wel de vraag of het de kosten van de suiker en de moeite van het voeren waard is geweest.

Bij de volken uit de tweede groep (10-25% van de bijen besmet met nosema) is het drijfvoeren al nadelig geweest voor de ontwikkeling van het broed. In de derde groep is het zowel nadelig voor de volkssterkte als voor de hoeveelheid broed. Het aantal volken in deze groep is echter wel wat klein om betrouwbare conclusies te kunnen trekken. In de vierde groep was geen vergelijkingsmateriaal aanwezig.

Conclusies

Ofschoon na de zeer ongunstige winter 1962-1963 de indruk werd verkregen dat het voeren van het geneesmiddel Fumidil B de gevolgen van een nosema-besmetting gunstig beïnvloedde, bleek in de meer normale winter 1963-1964 de gunstige werking van dit geneesmiddel niet.

Nosemack had een iets betere uitwerking, echter alleen in die zin, dat het besmettingspercentage in de volken afnam, van een echte „genezing” was echter geen sprake.

Van veel meer invloed dan de toediening van geneesmiddelen bleek de zomerdracht te zijn. Bij een goede dracht en gunstige ontwikkeling van de volken is een sterke achteruitgang van nosema te verwachten. Dit bevestigt een oude praktijkervaring.

Als nosema-besmetting aanwezig is blijkt het drijfvoeren de nadelige invloed van de ziekte nog te kunnen vergroten.

Literatuur.

1. Mommers, J. Treatment of Nosema disease with Nosemack and Fumidil B. *Bee World* 38(1957)3, 67—70.
- 1a. Mommers, J. Proeven met Nosemack en Fumidil B ter bestrijding van Nosema apis (Zander). *St. Ambrosius* 35(1957)5, 38—39. Maandschrift voor Bijenteelt 59(1957)9, 148—149.
- 1b. Mommers, J. Verdere proeven met Nosemack en Fumidil B. Maandschrift voor Bijenteelt 62(1960)2, 28. *St. Ambrosius* 38(1960)2, 14—15.
2. Bailey, L. Results of field trials at Rothamsted of control methods for Nosema disease. *Bee World* 36(1955)7, 121—125.
3. Cmejla, H. E. Fumidil B for the control of Nosema disease. *American bee journal* 95(1955)2, 52—53.
4. Ellis, L. & Wilson, C. Nosema in the south. *American bee journal* 97(1957)2, 62—63.

UIT DE JAAGKIEPS

Wie en wat bepaalt het geslacht der bijen?

Over de vraag waarom in zijn werk bevruchte en in darrecellen onbevruchte eitjes komen is reeds veel geschreven. Zo heeft men gedacht dat de koningin uit vrije wil deze keus kon maken. Dan is er de „druktheorie”; bij het leggen van een eitje in een werkstercel zou door een druk op het achterlijf der koningin mechanisch een zaadje uit het zaadzakje bij het passeren in het eitje komen. Een pater François gaf de volgende verklaring: Alle eitjes hebben vóór het leggen een zaaddiertje ontvangen, hetwelk zich na het leggen, aan de buitenkant van het eitje bevindt en zich eerst in de cel in een opening van het eitje werkt. De bijen verwijderen dan dit zaaddiertje bij de eitjes in de darrecellen en het eitje blijft onbevrucht. Op deze theorie is een imker, J. Meyer, uit Lotharingen verder ingegaan en heeft deze gecorrigeerd. Hij schreef aan de Südwestdeutsche Imker 1965/7 o.a. Als een koningin een eitje heeft gelegd in een werkstercel dan kruipt een werkster in deze cel, waarom is zij nieuwsgierig of er een eitje is? Het antwoord is neen, maar zij likt het gaatje boven in het eitje dicht en dan zal daaruit een werkster ontstaan.

Meyer heeft door een klein kooitje te maken, de bijen verhinderd om bij 4 pas gelegde eitjes te komen; na drie uur nam hij het kooitje weg en merkte de cellen, uit deze cellen kwamen darren. Hij zegt ook dat de koningin slechts bevruchte eitjes legt. Als zij in darrecellen eitjes legt, kruipt geen werkster hierin, de opening in het eitje blijft open, het zaaddiertje sterft hierdoor of werkt zich naar buiten en verdroogt.

Hij wilde nu ook uit eitjes in darrecellen werksters maken en maakte met een fijn penseeltje de opening in het eitje met voedselbrei dicht, maar de hieruit gekomen larven gingen na twee dagen dood. Hij vermoedt dat zij het voedsel voor darrelarves niet konden verdragen.

Hij herhaalde de proef, maar bracht de larfjes, toen zij één dag oud waren, in werkstercellen over. Na het uitkomen der bijen was er geen verschil: het waren werkbijen.

Zijn conclusie is:

„De koningin legt dus slechts eitjes; de werkbijen doen de rest”.

De vraag is nu: waarom moet de ei-opening zich sluiten, opdat de bevruchting kan plaats vinden. Het antwoord luidt: de zaaddiertjes zijn erg teer en sterven wanneer zij 1 of 2 uur aan de lucht zijn bloot gesteld, ook die reeds in het eitje zijn doorgedrongen. Om hen voor lucht te beschermen moet het eitje gesloten worden.

Het Duitse blad geeft bovenstaande theorie met alle voorbehoud, maar prijst de nauwkeurige, bijna wetenschappelijke onderzoeken van de heer

Meyer. Ook in andere landen heeft hij de aandacht getrokken.

Bijen verdwijnen

Van de heer Dr. M. Naeff uit Huizen N.H. kregen wij het volgende krantenknipsel uit de N.R.C. 1965 26/7.

In de Verenigde Staten, vooral in het zuidelijke deel van Californië, zijn de afgelopen jaren bij duizenden de bijen uit de korven verdwenen. Sommige bijenhouders rapporteren verliezen van 25 tot 50 pct van hun bestand.

Niemand begrijpt waar de bijen blijven. Ze schijnen in de herfst de korven te verlaten, in een tijd dat de bijenkorf anders tot winterse rust komt. Noch in de korven, noch daarbuiten zijn sporen gevonden van de verdwenen dieren. Onderzoek aan de achterblijvers heeft aangetoond, dat de oorzaak niet kan liggen bij vergiftiging door insecticiden, klimatologische omstandigheden of bekende bijenziekten. Voor deze zomer staat een uitgebreid onderzoek op het programma naar afwijkende gedragingen van de dieren.

(Science News Letter 12 juni 1965).

Onze hartelijke dank voor deze toezending.

Naar aanleiding van bovenstaand bericht het volgende uit een artikel van Dr. E. Oertel Baton Rouge Louisiana uit Gleanings 1965/5.

In de herfst van 1963 en de daarop volgende winter werd het verlies gemeld van veel bijenvolken. Beschrijvingen van bijenhouders en een studie van de dode of stervende volken, honing en stuifmeel wijzen uit dat wij niet te maken hebben met de „Winterdwindlung” (verdwijnziekte) noch met vergiftigde honing. Men zou de naam van „Herbstdwindlung” kunnen gebruiken.

In Zuid-centraal Louisiana en noord-oost Texas gingen duizenden volken dood en onbekende aantallen in Californië, Nieuw Mexico, Arizona en Alabama.

Een imker met een ervaring als zodanig van 55 jaar, verklaarde nooit zo iets gezien te hebben. De eerste verliezen werden tussen 15 oktober en 1 november geconstateerd. Monsters werden ter onderzoek aan verschillende adressen gezonden.

In februari 1964 trachtte men door een enquête de grootte van het verlies aan bijenvolken vast te stellen. Sommige bijenhouders gaven geen antwoord, andere hadden geen verlies, maar sommige hadden 50% van hun volken verloren. Enige bijenhouders hadden meerdere honderden volken dood, één zeker meer dan 1.000.

Waarschijnlijk gingen in een betrekkelijk klein gebied 4 tot 5.000 volken dood of werden erg zwak. Gelijke berichten kwamen uit Texas. Bij onderzoek ter plaatse waren sommige bijenstanden

normaal, terwijl andere, slechts op een afstand van een paar mijl verwijderd, reeds dood waren of slechts een kopje vol bijen en de koningin in leven hadden. De werkbijen schenen buiten de kast te sterven, daar slechts weinig dode bijen op de bodem- of vliegplank werden aangetroffen. De onderzochte bijen waren daarom eerder de overlevende dan de omgekomen bijen.

Onderzoek in laboratoria gaf geen uitkomst: er werd geen ziekte of vergiftiging vastgesteld. Sommige bijenhouders vermoedden dat een tegen de ingevoerde vuurmier gebruikt vergift de oorzaak is, weer anderen een onbekend virus of radio-actief afval, maar dat is niet bewezen.

Ramen met honing en stuifmeel van omgekomen volken werden zonder nadeel te veroorzaken aan andere volken opgevoerd.

In februari 1964 begonnen verzwakte volken te groeien en eind maart had het verlies aan volken opgehouden.

Bijenteelt in Brazilië

In dit groot Zuid-Amerikaans land is men juist begonnen de bijenteelt te moderniseren. De opbrengst van honing en was was tot dusver erg laag, maar er zijn aanwijzingen dat daarin verbetering komt. Het klimaat van het land is goed en behalve in enkele delen, vliegen de bijen het gehele jaar door. Men telt in dit land wel 50.000 verschillende gewassen, waarvan vele geschikt zijn voor de bijenteelt.

De meeste bijenhouders oefenen hun werk als nevenbedrijf uit, maar een groot aantal van hen hebben wel 500 volken, enkele meer dan 1.000. Er wordt zelden met de bijen gereisd, maar hierin komt verbetering door de aanleg van nieuwe wegen.

In de slechtste streken is de gemiddelde opbrengst ongeveer 90 à 100 pound en in de beste streken 300 tot 350 pound. Maar men hoopt deze opbrengst door beter bijenhouden nog flink op te voeren. Zo denkt men met een 5-jarenplan de honingopbrengst in Brazilië te verdubbelen en de zaad-opbrengst te verhogen. (A.B.J. 1965/6).

Zwerm-verhindering

Op het Bijenteelt-Instituut te Erlangen-Duitsland kwamen in 1962, na de bloei van fruitbomen en paardebloem, 4 volken terug met een sterke neiging tot zwermen. Om dit zwermen te voorkomen werden 2 methoden met elk 2 volken toegepast. Van groep A werden 4 broedramen met bijen zonder koningin, als aflegger afgenomen. Voor groep B werd de door de heide-imkers genoemde „Abschaffens” methode toegepast; alle bijen werden in een ruime kunstzwermkast afgestoten. De volgende dag kwamen deze bijen in een kast met ramen kunstraat en kregen 2 x een liter honingoplossing. Na 5 dagen waren de ramen uitgebouwd. Daarna kregen deze bijen hun oorspronkelijke ramen, die tijdelijk in andere volken wa-

ren ondergebracht, zonder bijen crop, in de honingkamer. Zij hadden de pas uitgelopen bijen verloren.

Beide groepen gaven geen zwermen en werkten vlijtig. De honing-opbrengst bij groep A was 1 raam meer dan bij groep B, maar deze had nieuwe raten. (Westfälische Bienenztg 1965/6).

Stuifmeel verzamelen

Hoewel surrogaat voor stuifmeel aardig goed voldeet, gaat er niets boven stuifmeel. In sommige perioden halen de bijen er overvloedig van, meer dan zij momenteel nodig hebben. In Frankrijk is men al jarenlang bezig met apparaten om dit stuifmeel te verzamelen, dat ook voor menselijk gebruik wordt toegepast.

In Gleamings 1965/6 lezen wij dat in Canada men ook stuifmeel verzamelt met een val, geconstrueerd door het Landbouw College van Ontario. De ervaring heeft geleerd dat een gemiddeld volk 2 pound stuifmeel per week kan leveren en in sommige streken wel 1 pound per dag. Van het door de bijen gewonnen stuifmeel kwam nog minstens 33% door de val in het volk.

Er werd geen vermindering van de broedaanzet of honingopbrengst geconstateerd als de vallen het gehele seizoen voor de kasten bleven.

Stuifmeel-surrogaat

Een koningin, die volop aan de leg is, kan 7 ramen broed beleggen. Gedurende deze tijd heeft het volk 1 pound stuifmeel nodig en gedurende het gehele seizoen van 50 tot 120 pond. Eén pond stuifmeel is nodig om 1 pond bijen (4.500 stuks) op te voeden, maar stuifmeel kan zelden in voldoende mate gewonnen worden.

Daarom gebruiken beroepsimkers in Queensland, aldus een artikel in The Australasian Beekeeper 1965/5, tonnen surrogaat, dat uit verschillende soorten goederen wordt samengesteld. Het volgende mengsel geeft goede resultaten:

4 delen sojameel, 1 deel droge gist in poedervorm en 1 deel magere melkpoeder. Betere kwaliteiten, die duurder zijn, bevatten bovendien 1 deel caseïne en/of 1 deel droog eiwit en/of 1 deel tarwekiem.

Al deze stoffen zijn in Queensland gemakkelijk verkrijgbaar, los of gemengd.

Varia

Vreemd geval met Apidictor. Een Engelse dame die met dit instrument haar bijenvolken onderzocht, keek vreemd op, toen zij in haar apparaat een vrouwenstem hoorde. Het was niet die van de Koningin. Mr. Woods, de uitvinder van het apparaat, denkt dat zij radiosignalen opving van een B.B.C. station.

Het verhaal doet denken aan dat van de dame, die telkens het (Engelse) Derde programma kreeg als zij haar elektrische fornuis inschakelde.

(B.B.J. 1965 19/6).

Jékavé.

BIJENTEELT in vroeger jaren (vii)

Wie is eigenaar van een bijenzwerm? Mag ik een zwerm op de grond van een ander gaan scheppen? Als bij dat niet toestaat, mag hij zich dan de zwerm toeëigenen? We gaan nu wat grasduinen op het gebied van het bijenrecht.

In 1908 promoveerde Mr. A. J. Hildebrandt op een proefschrift *Eigendomsrecht op Bijenzwermen*. Dit proefschrift over het eigendomsrecht brengt ons als vanzelf bij de bijen en het recht. Behoudens bepalingen in de plaatselijke politieverordeningen, behelzende een verbod om bijen te houden of aanwijzingen omtrent het plaatsen van bijenvolken, komen in onze algemene wetboeken geen bepalingen omtrent bijen meer voor. Het ligt in de bedoeling in het thans op stapel staande Burgerlijk Wetboek weer enkele bepalingen daaromtrent op te nemen. Van oudsher waren de twistpunten: Wie is eigenaar van een bijenzwerm, die ergens wordt aangetroffen? Heeft men het recht zijn zwerm van andermans grond te halen? En wat is er te doen tegen het plaatsen van de zogenaamde lok- of spiekorven? Daarbij moet u wel bedenken, dat de waarde van een bijenvolk in de middeleeuwen ongeveer gelijk was aan die van een koe of een kalf, dat tegen vele wandaden ten opzichte van bijenvolken de doodstraf werd bedreigd. Ik geloof niet dat het hier de juiste plaats is om juridische puzzels op te lossen. In grote lijnen wil ik u toch even vertellen, waarom ieder een vrij hangende zwerm mag scheppen. Daarvoor gaan we even terug naar het Romeinse recht, waarop ons recht vrijwel geheel is gebaseerd. De Romeinen verdeelden de dieren in „wild” en „tamme”, zoals schapen en runderen. Bij de wilde dieren ging het eigendom verloren bij bezitsverlies, bij de tamme bleef het bestaan. De bijen waren wild, dus bij het ontsnappen van een zwerm werd deze niemands eigendom of, zoals de rechtsterm luidt, „res nullius”. Dit houdt dus in, dat men bij de zogenaamde wilde dieren, zoals de bijenzwermen, wilde men niet het risico lopen dat deze als „res nullius” werden beschouwd en iedereen deze in bezit kon nemen, zijn eigendomsrecht moest laten blijken. En dit deed de eigenaar, die zijn afvliegende zwerm volde, door er een teken bij te plaatsen of er een kledingstuk bij achter te laten. Toen in de vijfde eeuw de Frankenkoning Clovis het West-Romeinse rijk de genadeslag gaf, was veel van het Romeinse recht in het Germaanse recht overgegaan. Wij vinden later deze bepalingen weer terug bij de Friezen in de *Lex Frisionum*, voor het Saksische volksdeel in de *Lex Saxonum* en voor het zuiden des lands in de *Lex Salica*. Via deze Germaanse wetten kwamen deze bepalingen terecht in de zogenaamde landrechten. Inmiddels zijn wij

dan ook in de middeleeuwen aangeland. Veel bepalingen over bijen vinden wij in de Landrechten van Drente, die van Overijssel en die van Westervolde, waar veel bijen werden gehouden. Het Landrecht van Drente bijvoorbeeld volgde wel de Romeinse res-nulliustheorie, maar verdeelde het eigendom tussen de grondeigenaar en degene, die de zwerm heeft gevonden. Boek 3 artikel 108: „Zo een jonge Yme ofte Zwerm mogte geraken te vervliegen, zo koomtze dengenen half toe dieze langst ende laatst vervolgt en vindt en de andere helfte koomt dengenen toe op wiens Hout ofte Grondt dezelve Yme valt, ende geschept wordt”. Het Landrecht van Overijssel stelt weer uitdrukkelijk, dat de eigenaar zijn zwerm moet volgen, wil hij daarop zijn recht behouden. Het artikel luidt: „Wie een yme eerst vindt, die mag hem behouden in so verre die gene, die sulcken yme toebehoort niet navolgt ende so heast als jemant die yme uytten oogten is, so is hy die yme quyt”.

Nog even iets over die lok- of spiekorven. U heeft al wel begrepen, dat bij die oude korfteelt, die geheel op veel en vroeg in het voorjaar vallende zwermen was ingesteld, het beheersen van de zwermdrift en het niet laten ontsnappen van zwermen „des Pudels Kern” was. Niettemin gingen er toen, evenals heden ten dage nog, talloze zwermen tussen uit. Om zich hiervan meester te maken, verborg men in de buurt van andermans bijenstand lege korven, waar nog wat raat met een beetje honing inzat, de zogenaamde lokkorven. Dat men deze onfaire handelwijze hoog opnam, blijkt uit het volgende artikel uit het Landrecht van Wedde en Westervolde *Van lockhuven toe setten*: Daer en sal niemant gene lock huven setten in dat roer (veenheide) off velt, off in dat broeck (lage weiden) bij sijnen halse, wel se vindt, mach se den gerichte toe seen laten”. (Wordt vervolgd.)

Wij kunnen U alles leveren op het gebied der Bijenteelt. Door eigen importen koopt U bij ons voordeliger. Vraagt onze gratis prijslijst even aan.

Ook kunnen wij U leveren voor wederverkoop voor de laagste prijzen div. soorten honing van de allerfijnste kwaliteiten. Vraagt hiervoor onze speciale honingprijslijst die wij U gaarne gratis toezenden.

Bijenstand H. T. van Dam & Zn.
Jubbega (Fr.) - Telefoon 05165-382

VRAGENRUBRIEK

Honing bewaren.

De Heer W. P. v. d. S. te A. heeft honing bewaard in een gegalvaniseerde emmer. Hij vraagt of die nog geschikt is voor consumptie.

Antwoord: Gegalvaniseerd materiaal is niet geschikt om honing in te bewaren. De honing tast namelijk het tin aan en dit is schadelijk voor de gezondheid.

Ik neem echter aan dat de honing nu gekristalliseerd is. U zou dan de honing zodanig uit kunnen scheppen, dat langs de rand een laagje blijft zitten. Alleen het binnenste uit de emmer dus gebruiken.

Een emmer is trouwens toch geen geschikte bewaarplaats voor honing. Alleen een bus of vat, dat goed afgesloten kan worden, is daarvoor geschikt. Honing, die niet van de lucht is afgesloten trekt water aan en gaat gisten.

Lokkorven. Kleine zwerm.

K. v. D. te Z. vraagt of het plaatsen van lokkorven geoorloofd is als er in een straal van 2 of 3 km geen bijen gehouden worden. Als dat het geval is, kan men dan van zwermverhinderingsmethoden afzien omdat de zwermen toch waarschijnlijk in de lege korven zullen trekken?

Op 5 augustus zag hij een klein zwermpje van naar schatting een hondertal bijen een kast verlaten. Hij kon het zwermpje ongeveer 50 m met het oog volgen. Maar in de kast bleken bij inspectie de moeder en eitjes aanwezig te zijn.

Vraag 1. Het plaatsen van „lokkorven” wordt in imkerskringen algemeen als onbehoorlijk beschouwd.

Het gebeurt echter zelden dat een zwerm, zonder eerst ergens anders te gaan hangen, daarin trekt. In de meeste gevallen vangt men dus alleen zwermen, die anders voor de imker (door onoplettendheid) toch verloren zouden gaan.

De afstand, die u noemt, 2 à 3 km. is voor een zwerm geen bezwaar. De zwerm kan veel verder nog een woning gaan zoeken.

Hoe groot de kans is dat men met een lege kast een zwerm van de eigen stand kan vangen, is niet te zeggen. Het is heel goed mogelijk dat de zwerm een holle boom enkele kilometers verder zal prefereren.

De zwermverhinderingsmethoden kunnen we dus niet missen.

Vraag 2. Als er in uw kast nog een moeder en bijen aanwezig waren en geen moerdoppen is er in ieder geval geen sprake van een echte zwerm. Trouwens een „zwerm” van 100 bijen is nauwelijks denkbaar.

Imkersdag 1965 - Venlo

Het imkersfeest van het jaar, Imkersdag, werd dit jaar gehouden te Venlo-Grubbenvorst in de enorme veilinghallen (de grootste van de wereld), die daagstevoren feestelijk geopend waren. Georganiseerd door de Limburgse Bijenhoudersbond van de L.L.T.B. kwamen ruim 900 imkers tezamen om deze dag gezamenlijk te vieren.

Begonnen werd met een Eucharistieviering in de geweldige consumptiehal. Celebrator was Mgr. Ir. H. Bemelmans, geassisteerd door Kapelaan Hoeben. In het begin was het wat oneerbiedig rommelig, daar de H. Mis begon zonder aankondiging en door het voortdurend binnenkomen der deelnemers, die het terrein pas na veel omzwervingen konden vinden. Enige aanduidingen voor het verkeer zouden zeer dienstig zijn geweest.

Na het serveren van koffie en koek opende de Voorzitter Laumans als gastheer de vergadering, daarbij de talrijke genodigden verwelkomend. In het bijzonder werd op prijs gesteld, dat sedert 40 jaren weer 200 leden van de Nederlandse Vereniging, tezamen met hun voorzitter Ridder van Rappard als gasten op dit feest aanwezig waren, daarmee demonstrerend hun verlangen naar éénwording van de bonden.

De heer Vriens uit Eindhoven hield hierna een boeiende uiteenzetting over bestuiving en bevruchting, alsmede het nut, dat de bijen in dit verband speciaal voor land- en tuinbouw hadden, bijzonder voor de komkommer- en augurkenteelt.

De koffietafel werd alle eer aangedaan: „de voer-

bak werd grondig geleegd”, merkte een praktisch uitzienend deelnemer op. Een Limburgse tint werd aan de maaltijd gegeven, door een heerlijke abrikozenvla-punt als nagerecht. Na een korte verkennig op de enorme tentoonstelling; „C.V.V. 1965” werd de aandacht geheel opgeëist door de wonderschone Wiener Ijsrevue, waarin de diverse sterren, méér dan schitterden in „Tanzende Welt”. Bijzonder Ingrid Wendt en haar partner Helmut Loeck schitterden door hun prestaties. Deze revue alleen al was de deelnemersprijs tenvolle waard. Wel hadden veel mannen zichtbaar moeite hun aandacht te verdelen over al die tentoongespreide charme en de prestaties. Hierna vroeg de tentoonstelling de aandacht. In geweldige hallen

waren massa's aantrekkelijkheden op allerhande gebied uitgesteld. Het meest aantrekkelijke echter voor het oog was de bloemenhal, waar duizende bloemen kunstig gerangschikt en in talloze variaties ieders bewondering wekten.

Zeer voldaan kan men zijn over de organisatie van deze dag en hij heeft volkomen aan zijn doel beantwoord. De verzuchting van een deelnemer: „Er staan overal richtingwijzers „Toilet”, maar er staat niet bij hoeveel kilometer”, kunnen we niet als een serieuze klacht aanvaarden, gezien de persoonlijke factoren, die hierbij een rol kunnen spelen. Wel vonden we het vreemd, dat een dergelijke

gelegenheid met een rodekruisvlag gecamoufleerd was, alsof er alleen maar Eerste Hulp bij Ongeelukken verleend werd.

De Brabantse Kampioen.

Deze werd tijdens de bijeenkomst bekend gemaakt. J. v. d. Wijst uit Zeeland (N.-Br.) werd voor de derde maal kampioen, zodat hij de wisselbeker nu definitief in zijn bezit krijgt. H. Thielen uit Someren werd tweede en A. Damen uit Dongen derde.

Wij hopen in het novembernummer nog op deze wedstrijden terug te komen. Pam.

HET XXe INTERNATIONALE BIJENTEELTCONGRES

Te Boekarest is van 26 tot en met 31 augustus 1965 het twintigste internationale bijenteeltcongres gehouden. Ruim 2.200 onderzoekers, voorlichters, functionarissen, handelaren en imkers hebben aan dit Apimondia-congres deelgenomen. Zij waren afkomstig uit 48 landen.

De Nederlandse delegatie bestond o.m. uit de heren:

- *mr. L. R. J. Ridder van Rappard, in zijn kwaliteit van voorzitter van de Stichting Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij in Nederland.*
- *ir. J. Mommers, rijksbijenteeltconsulent.*
- *drs. J. Sweere, directeur van de N.V. Honingzemerij „Het Zuiden”.*
- *drs. H. H. Velthuis, laboratorium voor de vergelijkende physiologie.*
- *mr. P. Steinz, imker.*
- *P. T. Hilborst, secretaris van de afdeling Bijenteelt van het Landbouwschap.*

In overleg met de voorzitter is besloten ook van dit congres weer een uitvoerig verslag aan de Nederlandse imkers uit te brengen.

Dit verslag zal evenwel slechts in gedeelten in het Maandschrift kunnen worden afgedrukt, zodat het aanbeveling verdient de betreffende nummers van het Maandschrift te bewaren.

In onderling overleg zijn de taken als volgt verdeeld:

- Ir. J. Mommers* : ziektenbestrijding, nectaronderzoek, algemene indrukken van het (voor-) congres van de onderzoekers en de wetenschapsmensen.
- Drs. J. Sweere* : de 1e internationale handeltentoonstelling van imkersbenodigdheden.
- Mr. P. Steinz* : in en om het congres.
- Drs H. H. Velthuis*: erfelijkheid, koninginnteelt, koninginnestof.
- P. T. Hilborst* : inleiding algemene en organisatorische aspecten.
(Dit onderdeel wordt het eerst afgedrukt).

Roemenië.

Opvallend in dit land zijn de grote tegenstellingen. 's Winters daalt de temperatuur vlot tot min 30° C. en 's zomers is plus 30° C. meer regel dan uitzondering. Het aantal uren zonneschijn is zeer groot.

In de afgelopen zomer had het in drie maanden niet geregend. Ook binnen het etmaal zijn de temperatuursverschillen groot.

Opvallend zijn voorts de verschillen tussen het platteland en de steden. Van de 19 miljoen inwoners woont $\pm 1/3$ deel in de steden.

De landbouwgrond wordt gemeenschappelijk geëxploiteerd. Opgemerkt zij, dat onze waarnemingen zich alleen beperken tot het zuidwestelijk gedeelte van dit grote land, de Donau-delta. In dit gebied waren de oogst resultaten mede tengevolge van de uitzonderlijke droge zomer zeer matig. Als de grond er niet zo vruchtbaar was, zou er m.i. zelfs een totale misoogst zijn geweest.

Overdag werken de mannen en een groot deel van de vrouwen en meisjes op de collectieve grootlandbouwbedrijven, doch 's avonds en in de week-einden werkt men in zijn eigen vrije onderneming. Een woning met een volkstuin mag men namelijk in eigendom hebben.

Dit stukje grond wordt zo intensief mogelijk bewerkt. Ook wordt het gebruikt voor bijenteelt. Andere intensieve teelten, varkens- en pluimveehouderij, zijn niet goed mogelijk, omdat de tuin onvoldoende ruw- en krachtvoer kan leveren. Toch worden deze dieren gehouden; men laat ze dan grazen langs de kant van de weg. Herhaaldelijk ziet men langs de wegen kinderen en oude vrouwen, die een koe of een paar varkens aan een touw hebben. Andere verloren hoekjes grasland worden gebruikt voor de hooiwinning.

Het grootste deel van de plattelandsbevolking kan lezen noch schrijven. Krachtig streeft men er naar hierin verbetering te brengen, doch de jongelui die wat meer in hun mars blijken te hebben, vertrekken naar de steden.

De zuigkracht van de steden met hun ruimer comfort is zeer groot. Opvallend was in iedere stad de enorme bouwactiviteit. Nieuwe stadswijken — veel hoogbouw — worden in korte tijd voltooid. Industriële bouwmethodieken worden hierbij veelvuldig toegepast.

In de steden zorgt de werkgever voor de woning van zijn medewerkers.

In het weekeinde wordt ook hier door de meeste werknemers doorgewerkt, hetzij bij hun baas hetzij elders, teneinde een extra inkomen te verkrijgen. Hiermede worden extra levensmiddelen (op de vrije markt) of wat meer luxe goederen, zoals damesmode-artikelen, een bromfiets of auto betaald.

De economie van het land verkeert duidelijk nog in de ontwikkelingsfase. De spanning tussen middelen en bestedingen remt de ontwikkeling.

De enorme behoefte aan harde valuta heeft er in belangrijke mate toe bijgedragen, dat Roemenië de poort voor toeristen uit West-Europa en Amerika wijd heeft opengezet. Voor liefhebbers van zon en bergen of strand valt er in dit land veel te genieten.

In de bijdrage van de heer mr. P. Steinz wordt ook op dit aspect nader ingegaan.

Het Roemeense volk is vriendelijk, kunstzinnig en

behulpzaam. Het heeft een goedmoedig karakter. Mede hierom lijken de banden van het communistische regiem er niet zo beklemmend meer te werken.

Het Congres.

Tijdens de openingsplechtigheid van het congres heeft de heer *mr. L. R. J. Ridder van Rappard* namens het college van ereleden van Apimondia de openingsrede gehouden.

Spreeker herinnerde aan het eerste na-oorlogse Apimondia-congres, dat in 1949 werd gehouden in Amsterdam. Tijdens dat congres is de Internationale Federatie van Bijentelersverenigingen — Apimondia — opgericht. Deze federatie steunde op de volgende vier beginselen: onderwijs, voorlichting, waardering en broederschap. Op deze basis hoopte men zo spoedig mogelijk te komen tot een ware U.N.O. van imkers. Het primaire doel van ieder congres is dan ook het verenigen van de bijenhouders uit alle landen van de wereld. Het welgemeende beroep op de oostelijk gelegen landen om zich aan te sluiten werd spoedig met enthousiasme beantwoord. Van het totaal aantal landen in de wereld heeft echter slechts de helft zich geschaard achter dit streven naar samenwerking. Apimondia moet het verzamelpunt zijn van allen, die bijen houden, onacht godsdienst, huidskleur of politieke overtuiging.

In deze sfeer moeten de vertegenwoordigers van alle continenten en van alle landen samenwerken aan de technische en wetenschappelijke en economische ontwikkeling van de bijenteelt.

Sedert zijn oprichting heeft Apimondia duidelijk zijn waarde bewezen. Zij heeft o.m. aandacht van de regeringen in alle landen gevraagd voor de belangen van de bijenteelt. Hierbij is enerzijds gewezen op de grote waarde van de bijen voor de bestuiving van de gewassen en anderzijds op de grote gevaren, welke de moderne bestrijdingsmethoden van ziekten en plagen in land- en tuinbouw opleveren voor de bijen.

Aan de hand van de ontwikkeling van de bijen-

Het centrum van Boekarest.
In het midden het voormalig koninklijk paleis, waaraan later een congreshal is gebouwd.
In deze fraaie hal, met meer dan 2000 zitplaatsen, werd het congres gehouden.

(Foto welwillend afgestaan door de Haagse Courant.)

teelt in Tschjecho-Slowakije en Roemenië gaf de heer Van Rappard vervolgens een beeld van de grote stimulans welke van de hulp van de overheid kan uitgaan voor de bijenteelt. Het is te hopen, dat de overheden in de West-europese landen zich meer dan in het verleden rekenschap geven van de veelvuldige voordelen, welke de bijenteelt heeft voor de gehele mensheid.

Vervolgens stond spreker uitvoerig stil bij een aantal organisatorische punten betreffende de statuten en het congres van de onderzoekers.

Vervolgens eerde spreker de nagedachtenis van 2 mannen, die voor Apimondia van grote betekenis zijn geweest, namelijk:

Professor Ir. Emil Planck, de president van het congres in 1956 te Wenen.

Graaf Dr. Zappi Recordati, president van het congres in 1958 te Rome en secretaris generaal van Apimondia.

Hierna installeerde de heer Van Rappard de voorzitter van het 20e internationale congres, professor Eng. van Harnaj.

Deze grootse rede van de heer Van Rappard werd door de hele vergadering met een overweldigend applaus beantwoord.

Op het programma stond voorts een groot aantal inleidingen over verschillende onderwerpen op het gebied van de bijenteelt, zoals de biologie, de ziektenbestrijding, honing en de koninginnestof, de drachtplanten, de bestuiving, de technische hulpmiddelen voor de imkerij, en de bedrijfs-economie.

Teneinde het programma niet te overladen en herhalingen te voorkomen was besloten, dat deskundigen op het congres de verschillende ingezonden werkdokumenten zouden samenvatten. Deze werkwijze heeft een grote tijdsbesparing gegeven en de aan de orde zijnde onderwerpen en actuele problemen verduidelijkt. Een nadeel is, dat de gedachtenwisseling nu moest plaats vinden met de rapporteur en niet met de onderzoekers.

P. T. Hilhorst.

(wordt vervolgd)

BOEKBESPREKING

Jacobs, B. & Plettenburg, H.

De oude imkerij.

Uitg. Rijksmuseum voor volkskunde

„Het Nederlands Openluchtmuseum”.

Arnhem 1964. 90 pp. vele afbn.

De schrijvers stonden voor de moeilijke taak, ook voor leken op bijenteeltgebied de imkerij-voorwerpen te beschrijven die in het openluchtmuseum in Arnhem worden bewaard. Zij ontkwamen er niet aan ook het een en ander op het gebied van de bijenteelt te moeten vertellen om de voorwerpen zelf begrijpelijk te maken. Het is logisch dat getracht wordt dit zo kort mogelijk te doen. Daardoor komt echter nu en dan de nauwkeurigheid wel wat in het gedrang.

Zo wordt b.v. op pagina 11 de indruk gewekt, dat de imkers bijen houden voor de bestuiving van het fruit. Dit is echter in zijn algemeenheid zeker niet juist. Wel is de bestuiving van land- en tuinbouwgewassen het belangrijkste nut, dat de bijen vervullen. De meeste imkers is het om de honing of om het alleen maar genieten van het bijenhouden te doen.

Dat vocht ziekte veroorzaakt (pagina 39) is natuurlijk niet juist. Het kan natuurlijk wel de groei van schimmels bevorderen.

De honing in de bijenvolken is in vloeibare vorm aanwezig en kan dus bij het „warm lopen” van de volken niet meer vloeibaar worden (pag. 45). Nederland is wel klein, maar dat men bij het reizen met een vrachtwagen gewoonlijk in 1/2 of 1 uur op de plaats van bestemming is, is wel wat optimistisch.

Dat het een voordeel van de moderne bijenkast

zou zijn, dat ze niet hoeft te worden opgedoekt (pag. 46) zie ik niet in. Het aanbrengen van een reisraam is meestal meer werk.

Dit zijn echter alle opmerkingen, die met het eigenlijke onderwerp van dit boekje niet veel te maken hebben. De beschrijving van de voorwerpen en het doel waarvoor ze gebruikt werden, is uitstekend. De zeer talrijke buitengewoon goede foto's, die fraai zijn gereproduceerd, verduidelijken bovendien de tekst.

Hier en daar zou ik toch een enkele opmerking willen maken, niet als kritiek maar meer als aanvulling.

Voor het vlechten van korven werd vroeger, behalve braamstengel ook vaak wilgebast gebruikt. Bij de beschrijving van de van wilgeteen gevlochten bisschopsmuts, zou ik willen toevoegen dat de buitenkant dichtgesmeerd werd met koemest, eventueel gemengd met leem.

Is er in het museum geen z.g. „bankorf” aanwezig? Naast de Ambrosiuskorf kwam deze meer heidense manier om de slechte geesten te weren toch nog wel eens op oude bijenstanden voor.

De Dathe-pijp (hardnekkig wordt Dathépijp geschreven) is geen voorwerp uit de oude imkerij maar nog algemeen in gebruik.

Moge dit boekje in handen komen van vele mensen, die in deze zakelijke wereld genoeg kunnen beleven aan het vaak zo mooie handwerk uit vroeger jaren en zo een stimulans vormen tot een bezoek aan ons fraaie „Openluchtmuseum” in Arnhem.

J. Mommers.

(Het boekje kost slechts f 3,25. Men kan het rechtstreeks bestellen door dit bedrag over te schrijven op postrekening 806642 van het Openluchtmuseum te Arnhem.)

Vragenrubriek

Eiwitvoeding.

Dr. M. N. te H. deelt mede, dat zijn volken gedurende het slechte voorjaar, dat we gehad hebben, zeker gedurende een maand jonge bijen grootbrachten zonder dat er een spoortje stuifmeel in de raten aanwezig was. Is de eiwitvoeding van jonge larven dan toch niet zo essentieel als we gedacht hebben? Is er iets bekend van minderwaardigheid van bijen, die in hun larvetijd géén of een tekort aan eiwitvoeding gehad hebben?

Antwoord: De eiwitvoeding van bijenlarven is nog altijd even belangrijk. Als er geen stuifmeel aanwezig is (werd er ook niets gehaald?) dan kunnen de volwassen bijen nog enige tijd uit hun eigen reserves (eiwit- en vetlichamen) de larven voeren. Hun levensduur wordt daardoor sterk verkort. De jonge bijen, die gedurende hun larventijd weinig eiwit gehad hebben kunnen door opname van stuifmeel zich toch nog normaal ontwikkelen.

Lachgas.

De heer F. L. te M. informeert naar het gebruik van lachgas om volken te verenigen of om andere redenen te bedwelmen.

Antwoord: Het gebruik van lachgas is wel eens aanbevolen voor het behandelen van lastige volken, voor het afnemen van honing, voor het verenigen van volken. Vaak werd beweerd dat de bijen hun geheu-

gen voor de oriëntatie kwijt raakten na een lachgas-narcose. Deze zou dus ook bruikbaar zijn bij het verplaatsen van volken over een korte afstand.

Verschillende onderzoekers hebben de resultaten van het gebruik van lachgas onderzocht. *Eckert* vond dat enkele bijen niet meer bij kwamen na de narcose. Gedurende 24 uur na de behandeling was de activiteit van de volken veel minder. Bij heet weer werd open broed beschadigd. De koningin legt de eerste paar dagen veel minder. Er werd minder nectar en stuifmeel gehaald. *Ribbands* toonde aan dat het oriëntatiegeheugen niet wordt aangetast. Dit werd nog eens door *Simpson* bevestigd. De vliegbijen gaan veel minder stuifmeel halen. De jonge bijen gaan eerder op dracht uit omdat de voedersapklieren minder ontwikkelen. De gehele arbeidsverdeling in het volk raakt in de war.

Lachgas wordt in zuivere vorm geproduceerd. In de praktijk van de bijenteelt echter maakt men het door ammoniumnitraat op de goed brandende beroker te doen of wel door in deze stof gedrenkt geribd karton in de beroker te verbranden. Er zijn ook tabletten in de handel. Dit is voor de fabrikant een voordelige manier om ammoniumnitraat (kunstmest) te verkopen. Lachgas werkt op zichzelf niet zo sterk bedwelmend. Bij de verbranding van ammoniumnitraat ontstaan echter ook andere gassen

o.a. cyaangas en de sterk narcotiserende werking is waarschijnlijk vooral daaraan toe te schrijven. Dit is echter zeer gevaarlijk voor de bijen. Na een te hoge dosis komen ze beslist niet meer bij. Alles bijeen genomen lijkt mij het gebruik van lachgas beslist niet aan te bevelen.

Mieren.

De Heer A. S. te N. heeft een paar kasten met bijen, waarin het krioelt van de mieren. Hij vraagt naar een middel om die te verdelgen.

Antwoord: Mieren zitten graag in en om bijenkasten. In het algemeen doen ze weinig schade en zijn alleen maar hinderlijk bij het nazien van de bijen. De grote rode bosmier kan echter nog wel eens bijen aanvallen, vooral die bijen, die zwaar van de dracht thuiskomen en al een eindje voor de kast neerkomen en de rest lopend afleggen.

Mieren zijn in het algemeen nuttig en men moet ze dus liever niet doden. Het gebruiken van vergif bij bijenkasten is zeker niet aan te raden, daar dan ook de bijen wel eens zouden kunnen sneuvelen.

Zeere goede ervaringen zijn opgedaan met het gebruik van fijngesneden knoflook, dat rond de bijenkasten werd gestrooid. Om het binnendringen in de bijenkasten te voorkomen kan men ook een bijenstand maken waarvan de poten in blikjes staan, die gedeeltelijk gevuld worden met olie.

IN MEMORIAM

In 1965 verloren wij de heren *N. Brouwers* uit St. Willibrord en *M. Mouwen* uit Etten.

Vele jaren waren zij trouwe leden van de Afdeling Etten Noord-Brabant.

Op 17 september overleed op de leeftijd van 76 jaar het bestuurslid van de afdeling Warnsveld de heer *Engelbertus Rouwenhorst*.

Op 19 september overleed na een korte ziekte de voorzitter der afdeling Westerbork, de heer *J. Burema*.

KORTE BERICHTEN

Algemene vergadering 1966: De afdelingen van „Wageningen” kunnen tot 5 december voorstellen voor de algemene vergadering bij het hoofdbestuur indienen. De voorstellen dienen vergezeld te gaan van een korte toelichting. Ze worden op de agenda geplaatst indien ze door 5 of meer afdelingen worden ondersteund. De adhaesiebetuigingen dienen voor 15 februari in het bezit van het hoofdbestuur te zijn.

ONZE IMKERSAGENDA

8, 9 en 10 oktober: Imkersweekend op Ambrosiushoeve. Zie het bericht in het vorige nummer.

SPEURBIJTJES

Tarief: tot 20 woorden f 2,50, elke 4 woorden meer f 0,50. Bij vooruitbetaling te voldoen op gironummer 873335 t.n.v. Drukkerij Mästrigt en Verhoeven te Arnhem, met vermelding „Speurbijtjes”. Inzendtermijn: vóór de 10e van de maand. Opgegeven „Speurbijtjes” waarvan de betaling nog niet is ontvangen zullen niet worden geplaatst.

TE KOOP GEVRAAGD: Gebruikte bijenkorven, zes-raams kastjes en verzendkistjes voor zwermen. Tevens vragen wij te koop een twee- of drie-raams honingslinger. Bijenstand „De Bijenkorf”, Faas Eliaslaan 10, Baarn, Telefoon 02954-4266.

TE KOOP: Lindehoning nieuwe oogst à f 2,50 per kg; Klaverhoning (wit) à f 2,— per kg; Bockweithoning à f 1,85 per kg, in bussen van 25 kg. Levering franko huis. Bijenstand „De Bijenkorf”, Faas Eliaslaan 10, Baarn.

TE KOOP GEVRAAGD: Alle soorten Bijenvolken, zowel korven als kasten en alle bijenteeltbenodigdheden, tegen contante betaling, en aan huis afgehaald. Bijenstand „De Bijenkorf”, Faas Eliaslaan 10, Baarn, Telefoon 02954-4266.

TE KOOP AANGEBODEN: Lege Bijenkasten en -korven, losse randen, roosters, raampjes, en wat er verder nodig is op bijenteeltgebied. Alles in prima staat. Bijenstand „De Bijenkorf”, Faas Eliaslaan 10, Baarn.

GEVRAAGD: Bijenvolken, in kasten en korven, worden tegen contante betaling aan huis afgehaald. Het van ouds bekende adres om zaken mee te doen: Bijenpark Brulleman, Breukelen, Telefoon 03462-303.

WEER IS ONZE HONING MET DE EERSTE PRIJS BEKROOND. U koopt dus bij ons de allerbeste kwaliteit klaverhoning f 2,—, fruihoning f 2,20, nieuwe oogst lindehoning f 2,25 per kg. Minimum afname 25 kg. Levering franko. Zeer speciale aanbieding: Als U bij ons honing koopt, leveren wij U honingflacons met deksel voor 9 cent. Bijenpark Brulleman, Breukelen, Zandpad 42a. Tel. 03462-303. Van ouds bekend. Verzend- ding ook naar België mogelijk.

GEVRAAGD: 2- en 3-raams honingslingers en spaarkasten. Bijenpark Brulleman, Zandpad 42a, Breukelen. Telefoon 03462-303.

TE KOOP: Alles wat voor en bij een bij nodig is. Simplex- kasten, enkel- en dubbelwandig; spaarkasten en V.S.- kasten, alle in prima staat, met ramen en rooster; uitgeb. broed- en honingramen, ramen, bijenkappen, slingers, observatiekasten, enz. Bijenpark Brulleman, Breukelen, Zandpad 42a. Telefoon 03462-303. Van ouds bekend.

TE KOOP: prima bijenvolken op zes ramen, in Simplex- kasten en korven. Alles onder volle garantie. Het van ouds bekende adres: Bijenpark Brulleman, Breukelen, Zandpad 42a. Telefoon 03462-303.

TE KOOP: gebruikte bijenkorven zonder gebreken; nieuwe zwermklepsen; vlechtriet, enz. Bijenpark Brulleman, Breukelen. Telefoon 03462-303.

TE KOOP: Nog diverse soorten honing van de fijnste kwaliteit. Vraagt prijsopgave. Bijenstand H. T. van Dam & Zn., Jubbega.

GRATIS PROEFNUMMER Maandblad Vlaamse Bijentelers- bond. Aanvragen bij E. Weckers, Predikherenhoeven- straat 27, Reet (België). Postrekening 871430. Abonnementsprijs 150 Belg. Fr.

GEVRAAGD: 2- of 3-raams honingslinger. Faas Eliaslaan 10, Baarn. Telefoon 02954-4266.

Ned. Heideslingerhoning **TE KOOP GEVRAAGD.** f 3,80 per kg, mits van goede kwaliteit, franco huis. Fruihoning f 2,— per kg. Zendt monster aan Feeka Handelsson- neming te Bunnik.

LEEST Bijennieuws, orgaan van afd. Bunnik-Houten en de Stichtse Imkers. f 2,50 p.j. Overmaken op postgiro 193050 der afd. Bunnik. Wie zich nu abonneert, ont- vangt na betaling de nummers die nog komen in 1965 gratis. Elke abonnee mag ook gratis 1 advertentie per jaar plaatsen. Administratie afd. Bunnik, Achter- dijk 22, Bunnik.

GEVRAAGD: Alle soorten Inl. Bijenhoning, ruwe/zuivere bijenwas/Propolis. Honing-, Was- en Kaarsenindustrie „Arkadia”, Lochem. Telefoon 05730-1827.

GEWELDIG!

Dit apparaat verschaft ons volkomen voldoening, precies zoals wij ver- wachtten, het is zeer goed afgewerkt en bewijst ons grote diensten. (uittreksel uit een brief van een van onze afnemers)

Zo beoordelen en prijzen onze afnemers eenstemmig:

DE HONINGVERWARMER AMI-API GEPATENTEERD (SGDG)

De AMI-API verlicht Uw werk, het is een hygiënisch procedé en Uw honing wordt nooit te warm (automatische regeling) 6 verwisselbare verwarmingsroosters van ver- schillende grootte.

Prijs per compleet apparaat Hfl. 126,- franko huis.

Als het apparaat U niet bevalt, kunt U het binnen 8 dagen weer teruggeven.

Société GEBO, Rue Jacques Peirotes 67, Strasbourg, Tél. 34.41.55